

Jiří Gaisler: sedmdesát let s netopyry

V září 1996 jsme již za hlubokého soumraku hledali s kolegou J. Flouskem, kde složit hlavu na okraji kalifornského národního parku Yosemite. Téměř za tmy jsme narazili na obří síť nataženou nad tokem řeky Merced. Bylo nám okamžitě jasné, že zde někdo zkouší chytat netopyry — a také nám bylo jasné, že naše profesionální čest a zájem nám velí pokusit se o kontakt. Ten se za chvíli zdařil — a starší dáma, kterou jsme oslovili, byla neméně překvapená. To ovšem trvalo jen chvíli — když jsme se představili jako ochránci přírody z Česka, skoro nás nenechala domluvit a hned následoval dotaz: „Profesora Gaislera znáte“? Po mém troufalém představení jako jeho bývalý diplomant byly s dr. Joan Dixonovou veškeré ledy prolomeny a my zažili nádhernou loveckou noc bez spánku, zato s odchycenou poletuchou a několika desítkami netopyrů. J. Dixonová nám vyprávěla o svých kontaktech s J. Gaislerem i Vladimírem Hanákem. Podobnou příhodu jsem zažil rovněž na konferenci zemí Ramsarské úmluvy v Austrálii — i zde jméno prof. J. Gaislera doslova otvíralo dveře i srdce účastníků.

Je podivuhodné, jak se člověk z malé země, navíc v době kruté omezující téměř veškeré kontakty s rozvinutou vědou, dokázal opravdu jen vlastní pílí a inteligencí vypracovat na vedoucího světového pracovníka v oboru, kterému navíc u nás nebylo přáno. A to jak na tehdejší Československé akademii věd, tak i na katedře zoologie dnešní Masarykovy univerzity v Brně, kam Jiří z dřívějšího brněnského Ústavu pro výzkum obratlovců přešel v r. 1969. Nemělo to být ovšem jeho poslední působení v tomto ústavu...

Pro své pevné a neměnné politické postoje byl na konci 80. let velmi neoblíben u tehdejší komunistické kliky ve vedení katedry zoologie a situace dospěla tak daleko, že z důvodu zachování osobní integrity mu nezbylo než odejít. Šlo naštěstí ovšem jen o kratičkou epizodu — již v průběhu bouřlivých měsíců konce r. 1989 se na J. Gaislera obrátili studenti s prosbou o návrat na katedru — a Jiří jim vyhověl. Přijal dokonce i místo vedoucího katedry s podmínkou, že jeho plnohodnotným zástupcem bude doc. František Kubíček, další z učitelů, kterému kvůli jeho politickému profilu nebyl umožněn žádný kariérní růst. O tom, že volba nového vedoucího katedry byla bezpochyby správná, hovoří i fakt, že prof. Gaisler zůstal na tomto postu další dvě volební období. A že to nebyla snaha „být ve funkci“, je jasné každému, kdo Jiřího aspoň trošičku zná.

Na Jiřím je fascinující spousta věcí. Postavou zcela nenápadný člověk zaujme okolí okamžitě, jak promluví. Jeho rozhled je velmi široký, počínaje zoologií v tom nejširším slova smyslu, historií, uměním, včetně jeho oblíbeného jazzu (rád vzpomínám na společné jamování na židle, kýbl a umyvadlo při terénní exkurzi na Slovensko). Nemálo ceněny jsou pedago-

gické schopnosti — přednášky zoologie obratlovců pro nás představovaly vzor toho, jak má vysokoškolský pedagog vyučovat. Velkou oporou mu přitom byla jeho vynikající skripta, z nichž základní látku na přednáškách vždy doplňoval nepřebornými poznatky, ať již z literatury, nebo ze svých mnohých cest. A o jeho výjimečných pedagogických schopnostech, stejně jako zánění pro ochranu a výzkum netopyrů, snad nejlépe svědčí jeho diplomanti: není patrně jediného původního ornitologa, který se alespoň drápkem nezachytil u netopyrů, někteří k nim pak přešli trvale. V tomto si je také neuvěřitelně podobný s již zmíněným V. Hanákem z Přírodovědecké fakulty UKV Praze.

Vyjmenovávat zde Jiřího významné publikace, aktivity, účasti na kongresech, členství v prestižních zahraničních společnostech nelze — prostě není dostatek místa. Co je charakteristické — nikdy se neuzavíral novým, moderním způsobům výzkumu. Jasně např. rozpoznal, jaké obrovské možnosti přináší výzkum netopyrů pomocí detektorů, a stal se v počátcích jejich hlavním propagátorem u nás. Přesto nikdy nezavřel počtívou, dlouhodobou a cílevědomou terénní práci, včetně přehledného publikování výsledků — viz kompletní shrnutí výsledků kroužkování netopyrů v ČR za posledních 50 let (Vespertilio 7, 2003). Pro Jiřího je asi typické, že se těsně před odchodem do penze naučil bravurně zacházet s počítačem a zároveň ze dne na den přestat kouřit. To jsou věci, které se některým jeho vrstevníkům zdají být nepřekonatelné. Z hlediska pedagogického bylo zásadním počinem zavedení výuky etologie — dalšího oboru, ve kterém dosáhl mezinárodního věhlasu. Mezi jeho charakteristickými rysy bych určitě jmenoval vztah k lidem a funkcím: k lidem vždy otevřený, přímý, k funkcím a titulům odtažitý. Pamatuji si na náš odchyt drobných savců v květnu 1979 v jeho oblíbených Orlických horách, kdy se jednoho dne ráno sbalil, z batohu vytáhl sako a na můj pře-

Velký netopyří mág vypouští na svobodu jednoho ze svých miláčků. Turol, srpen 2003

kvapený dotaz, kam že se to chystá, odpověděl, že musí jen na chvíli do Prahy, kvůli jmenování docentem. Ale že na večerní kontrolu pastí bude určitě zpátky. A byl.

Na závěr pouze telegraficky nejdůležitější údaje z profesního života: v letech 1952–1957 absolvoval na Univerzitě Karlově odbornou biologii a učitelskou kombinací biologie–chemie, studia zakončil diplomovou prací Příspěvek ke studiu přízpůsobení netopyrů k letu. Kandidátskou disertační práci Postnatální vývoj a bionomie vrápence malého (*Rhinolophus hipposideros* Bechstein, 1800) v Československu obhájil už na svém pracovišti v Laboratoři pro výzkum obratlovců v Brně. Habilitační spis Příspěvek k systematické a ekologii netopyrů Palearkty předložil v r. 1974, ale z politických důvodů byl spis na pět let uložen ad acta. Významným obdobím bylo i jeho tříleté působení na univerzitě v alžírském Setifu (1981–1983). Titul profesora získal na PřF Masarykovy univerzity v r. 1991, o rok později i vědeckou hodnost doktora věd (DrSc.). Vyjmenování všech pedagogických funkcí, které prof. Jiří Gaisler na katedře a fakultě zastával, by bylo opět nad rámec tohoto článku. Velkou oporou v jeho životě je mu manželka Věra, jejíž vlastní pojmenování pro netopyry (chlupácci) myslím také svědčí o nevsedních pedagogických schopnostech Jiřího. Z tohoto pohledu je zajímavé, že přes „obrácení“ mnoha pravověrných ornitologů (a zoologů) na chiropterologii se jeho starší dcera Jana u netopyrů nezachytila a pracuje na hydrobiologickém oddělení PřF MU Brno. Inu, jak praví staré české přísloví, doma není nikdo prorokem.

Titulek článku je možná trochu nadnesený, ale jsem přesvědčen o tom, že Jiří byl pro netopyry (a netopyři pro něj) předurčen opravdu již od kolébky...

Josef Chytil